ภาคผนวก ก

ความจริงบางประเด็นที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบความจริงซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนถึงกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน จึงขอนำเสนอไว้ดังนี้

1. กระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมือง เป็นกระบวนการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญกับระบบความสัมพันธ์และทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เนื่องจากเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งแม้ว่าชุมชนบ้านงามเมืองจะสามารถใช้วัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาระบบสุขภาพ ก็มิได้หมายความว่าตลอดกระบวนการที่ชุมชนดำเนินงานในด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนจะราบรื่นและไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคแต่อย่างใด หากแต่ในวิถีชีวิตที่แท้จริงของคนในชุมชนนั้น ภายในเองก็มีความขัดแย้งทางด้านความคิดอันเป็นผลมาจากการครอบงำของระบบทุนนิยม อีกทั้งยังต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางสังคมอันเกิดจากผลของการพัฒนาที่ขาดความสมดุลและกระแสโลกาภิวัตน์ที่ไหลบ่าถาโถมเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชุมชนเองก็ได้มีความพยายามจัดการกับปัญหา โดยการเลือกรับและปรับใช้กระบวนการที่หลากหลายภายใต้ศักยภาพของทุนทางสังคมที่มีอยู่ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และถึงแม้ว่าในปัจจุบันระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองจะยังพัฒนาไปไม่ถึงสุขภาวะก็ตาม แต่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดเส้นทางของการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพ ทำให้ชุมชนเกิดความหวังและมีความมั่นใจว่าจะสามารถพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนให้ไปสู่ “สุขภาวะ” ตามความต้องการของคนในชุมชนได้ในที่สุด และอีกประการที่สำคัญคือ กระบวนการปรับตัวโดยวิธีการเลือกรับและปรับใช้ของชุมชนที่เกิดจากการจัดความสัมพันธ์ และการจัดการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ปัจจุบันได้ส่งผลให้ชุมชนบ้านงามเมืองมีความเข้มแข็ง และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีที่สามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต ตลอดจนกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่ตลอดเวลา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2. ทุนทางสังคมของบ้านงามเมืองมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ อันเนื่องมาจากบริบททางสังคมและเงื่อนไขบางอย่าง อาทิเช่น ทุนกลุ่มและองค์กร ซึ่งในชุมชนอื่นๆอาจมีการรวมกลุ่มของคนและองค์กรในชุมชนที่หลากหลาย ในขณะที่ชุมชนบ้านงามเมืองมีจำนวนกลุ่มและองค์กรในชุมชนไม่มากนัก เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีจำนวนสมาชิกไม่มาก แต่บ้านงามเมืองเองก็ได้มีการแก้ไขปัญหาโดยการปรับกิจกรรมของกลุ่มให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถรับใช้และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนด้านต่างๆได้อย่างครอบคลุม หลายครั้งที่องค์กรภายนอกได้มีความพยายามที่จะเข้าไปผลักดันและสร้างเงื่อนไขให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมตามความมุ่งหมายและตัวชี้วัดของแต่ละหน่วยงาน แต่ชุมชนเองก็ได้มีกระบวนการต่อรองโดยการจัดปรับในรูปแบบต่างๆ เช่น รับแต่ปรับเนื้อหารับแต่รูปแต่ไม่รับเนื้อหา มีน้อยครั้งที่ชุมชนจะต่อต้านหรือปฏิเสธ ทั้งนี้ก็เพื่อสงวนท่าทีและรักษาความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก แม้กระทั่งหน่วยงานสาธารณสุขเองก็เคยพยายามที่จะสนับสนุนให้ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เช่น กลุ่มเต้นแอโรบิกเพื่อสุขภาพ ที่มีกิจกรรมการออกกำลังกายด้วยการเต้นแอโรบิคอย่างสม่ำเสมอ หรือกลุ่มปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพที่มีกิจกรรมการปั่นจักรยานไปยังสถานที่ต่างๆอย่างน้อยสัปดาห์และครั้ง แต่ชุมชนก็ได้ให้เหตุผลว่าเนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยเฉพาะวัยแรงงานที่ต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมตลอดทั้งปี ซึ่งต้องออกแรงในการทำกิจกรรมการเกษตรทั้งวันอยู่แล้ว เสร็จจากการทำงานก็ต้องมาทำอาหารและดูแลครอบครัว จึงไม่เหมาะที่จะมารวมกลุ่มเพื่อเต้นแอโรบิกอีก แต่ก็เห็นดีด้วยกับความปรารถนาดีของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่อยากให้คนในชุมชนได้มีการออกกำลังกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ชุมชนจึงขอรับการสนับสนุนในรูปแบบของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวร่างกายการออกแรงทำงานที่ไม่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บจากการทำงานแทน ในขณะที่กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อปั่นจักรยานอาทิตย์ละครั้งนั้น ชุมชนก็ได้ต่อรองกับทางสถานีอนามัยด้วยการหันมาใช้จักรยานในชีวิตประจำวันที่ต้องสัญจรไปในระยะทางใกล้ๆแทน โดยยินยอมที่จะรายงานผลตามแบบฟอร์มที่ทางหน่วยงานสาธารณสุขกำหนด

ในด้านการดูแลรักษาสุขภาพยามเจ็บป่วยของชุมชนอื่นๆโดยเฉพาะชุมชนทางภาคเหนือที่มักจะใช้พิธีกรรมการรักษาตามความเชื่อของวัฒนธรรมล้านนาทั่วไป เช่น การสู่ขวัญ การฮ้องขวัญ(เรียกขวัญ) การส่งเคราะห์ การเป่าด้วยคาถา แต่ในชุมชนบ้านงามเมืองซึ่งหันมานับถือศาสนาคริสต์ พิธีกรรมหลายอย่างที่เป็นการขัดต่อคำสอนของศาสนาจึงไม่สามารถนำมาใช้ได้ แต่ชุมชนก็เลือกที่จะยังคงไว้ซึ่งวิธีการบางอย่างที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนา เช่น การรักษาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพร และมีการปรับวิธีการรักษาบางอย่างเช่น การรักษากระดูกหักด้วยการเข้าเฝือกไม้ไผ่และเป่ามนต์คาถา ก็จะตัดเอาการเป่าคาถาออกโดยให้เหลือแต่การเข้าเฝือกไม้ไผ่แทน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

นอกจากนั้นชุมชนก็ได้มีการสร้างวัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น พิธีกรรมการหนุนใจโดยกลุ่มเซลล์แทนพิธีการสู่ขวัญการอธิษฐานจิตขอพรจากพระเจ้าแทนการสวดมนต์และการเสกเป่าคาถาในการรักษาโรค เป็นต้น

3. จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านงามเมือง พบว่าชุมชนบ้านงามเมืองประสบกับปัญหา วิกฤตการณ์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านสังคมจากชุมชนรอบข้างวิกฤตเศรษฐกิจจากการพัฒนาประเทศที่ขาดความสมดุล และการเปลี่ยนศาสนา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน การที่ชุมชนบ้านงามเมืองสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวมา นอกจากจะเกิดจากกระบวนการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังพบว่าชุมชนมีกระบวนการปรับตัวที่เรียกว่า “การเลือกรับและปรับใช้” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ชาญฉลาด โดยการเลือกรับเอาแต่ส่วนที่ดีของปัจจัยด้านต่างๆ เอามาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนอย่างรู้เท่าทัน และถือว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของพิธีกรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน อันเป็นผลจากการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้ในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ

4. การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ ในการวิเคราะห์และอภิปรายปรากฏการณ์ต่างๆในชุมชน แต่เนื่องจากกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองเป็นกระบวนการชุมชนภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นพลวัตที่มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งแนวคิดทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นอาจไม่เพียงพอที่จะช่วยให้การทำความเข้าใจและการอธิบายปรากฏการณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจนและรอบด้าน และประการสำคัญหากชุมชนที่ทำการศึกษาเป็นชุมชนเปิดและมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกทั้งจากองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน ระบบตลาดมากเท่าใด แนวคิดดังกล่าวก็จะมีอำนาจในการอธิบายปรากฏการณ์ได้น้อยลงไปเท่านั้น ดังนั้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นนี้ในครั้งต่อไปจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้แนวคิดอื่นๆ มาช่วยในการศึกษา อาทิ แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการบริหารจัดการที่ดี แนวคิดการเรียนรู้ แนวคิดประชาสังคม แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ ฯลฯ เป็นต้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

5. ข้อค้นพบที่สำคัญที่สุดประการสุดท้าย คือ ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาจไม่ใช่องค์ความรู้ที่สมบูรณ์แบบในด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน หากแต่เป็นผลของการสังเคราะห์ความรู้ตามความเป็นจริงของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนภายใต้เงื่อนไขและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในช่วงเวลานั้นๆ แต่ก็จะเป็นตัวต่ออีกชิ้นหนึ่งซึ่งจะสามารถนำไปเชื่อมประสานและประกอบเข้ากับองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยชิ้นอื่นๆ เพื่อใช้อธิบายกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน และระบบสุขภาพของประชาชนภายใต้บริบทของสังคมไทยได้อย่างครอบคลุมในทุกมิติต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นายสยาม ฟูเจริญ

วัน เดือน ปีเกิด 5 ตุลาคม 2515

ประวัติการศึกษา

2532	โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม จังหวัดเชียงราย
2535	ประกาศนียบัตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคเหนือ จังหวัดพิษณุโลก
2539	สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติการทำงาน

2535	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 2 สถานีอนามัยตำบลห้วยซ้อ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
2540	นักวิชาการสาธารณสุข 3 สถานีอนามัยตำบลต้า สำนักงานสาธารณสุขอำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย
2541	นักวิชาการสาธารณสุข 3 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอขุนตาล
2547	นักวิชาการสาธารณสุข 7 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอขุนตาล
ปัจจุบัน	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ(ปฏิบัติหน้าที่ผู้ช่วยสาธารณสุขอำเภอ) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved